

Тонкошкур Г.І.,
*вчитель вищої категорії, вчитель математики та інформатики,
Малинська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів №3*

ФОРМУВАННЯ САМОСТІЙНОСТІ ШКОЛЯРА – ЯК УМОВИ УСПІШНОГО РОЗВИТКУ ЙОГО ОСОБИСТОСТІ, ОСНОВИ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

*Найважливіше – не те важке, до чого додумалися інші,
а те маленьке, до чого дійшов ти сам.*

Харукі Муракамі

Розбудова державності в Україні зумовила нові тенденції в розвитку освіти. «Потужну державу і конкурентну економіку може забезпечити згуртована спільнота творчих людей, відповідальних громадян, активних і підприємливих» [1]. Завдання сучасної української школи – виховати особистість, яка «... має прагнення до самовдосконалення і навчання впродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, трудової діяльності та громадянської активності» [2].

Життєвий успіх особистості – це результат стратегії й тактики, він твориться на основі системи цінностей, мотиваційної сфери та сформованого ідеалу свого майбутнього.

Вважаю, що саме самостійність, як багатовекторний діяльнісний показник особистості є умовою її успішного розвитку і саме самостійність особистості у мисленні, діяльності, рішеннях, прагненнях, зусиллях, відповідальності може сформувавши людину соціально активну, з пізнавальною потребою впродовж життя. Перевести самостійність особистості в категорію цінностей, розвивати її як одну з ключових цінностей – в цьому вбачаю своє основне завдання як педагога.

Одним із шляхів формування творчого, відповідального школяра є участь у предметних олімпіадах, конкурсах, Малій Академії наук. Як забезпечити високу результативність цієї участі?

Над питанням підготовки обдарованої учнівської молоді до олімпіад з програмування працює багато педагогів та науковців. Безперечно, до олімпіади учнів необхідно готувати теоретично, практично і психологічно [3]. Своїми наставниками вважаю Дідковського В.Л., якого ми всі пам'ятаємо як вчителя за покликанням та Матвійчука С.В. У 2010 році вони видали книжку «Олімпіадна інформатика», де описали чимало класичних алгоритмів розв'язання олімпіадних задач, дали методичні поради щодо організації роботи над ними, ґрунтовні пояснення авторських розв'язків задач. У тому ж 2010 році надруковано статтю Жуковського С.С. «Аналіз, дослідження та розв'язування конкурсних задач під час учнівської олімпіади з інформатики» [3], у якій пропонується методика підготовки учнів до розв'язування олімпіадних задач з програмування. Автор навів технологію аналізу задачі та її умови, побудови математичної моделі, реалізації алгоритму мовою програмування та тестування

програми-розв'язку, запропонував успішну стратегію поведінки учня під час змагання.

Результат діяльності учнів, на мою думку, на 90% залежить як від організації занять, так і від підбору задач. Планування кожного заняття, вибір форм і методів організації діяльності учнів, створення належного психологічного клімату для мене архіважливо, оскільки намагаюся, щоб навчання було:

- ✓ діяльнісне;
- ✓ орієнтоване на розвиток самостійності й відповідальності учня за результати своєї роботи;
- ✓ створювало умови для набуття досвіду і досягнення мети.

Програма шкільного курсу інформатики не дає можливості підготувати конкурентно спроможних учасників олімпіади з програмування. Для цього у нашій школі передбачено індивідуальні заняття. Працювати з учнями починаю з 7 класу, оскільки вони вже знайомі з алгоритмами та мають навички роботи з програмою Scratch. На індивідуальних заняттях вивчаємо мову Pascal, адже далі на уроках у 8 та 9 класах працюємо з візуальним середовищем Delphi. Таким чином діти отримують знання, які потім успішно використовують на уроках.

На першому занятті ми реєструємося на сайті *e-olymp*, знайомимося з роботою та можливостями сайту. Це допомагає відразу зацікавити дітей, показати практичність та результативність роботи, відкрити їм перспективи на майбутнє. Сайт *e-olymp* використовуємо на кожному занятті. Про будову програми, особливості роботи з файлами учні дізнаються скориставшись вкладкою *Статті* розділом *Допомога*. Я проводжу детальний аналіз розв'язку, даючи учням перші теоретичні знання. У такий спосіб привчаю дітей до роботи з вкладкою *Статті*, яка з часом стає їм незамінним помічником у самостійному здобутті знань. На заняттях після пояснення теоретичного матеріалу завжди проводжу з дітьми аналіз готових задач з різних підручників, щоб діти вчилися розбиратися в готовому коді, що буде дуже корисно в майбутньому для самостійного навчання та роботи в групових проектах. Після повного розуміння кожного рядка програми з *Допомоги* діти вчать ся відправляти розв'язок (задача 1) і отримують свій перший результат навчання. Надалі для своїх програм вони можуть користуватися тільки шаблоном з *Допомоги*, навіть якщо щойно відправили схожу задачу. Так відбувається закріплення матеріалу.

Працюючи з сайтом *e-olymp*, підбираю задачі, які:

- 1) посильні для дітей (учень має достатню теоретичну базу знань, знає алгоритм розв'язання подібних задач);
- 2) мають свою «родзинку» (чи то в умові, чи у типі даних, чи введінні-виведінні даних має бути прихована проблема, незнайома ситуація, яка вимагає уважності, самостійності у пошуку нового рішення);
- 3) збагачують досвід учнів (розв'язавши дану задачу, учень робить для себе певні висновки щодо подальшого використання здобутих знань).

Як приклад, пропоную вивчення алгоритму поділу трицифрових чисел на цифри. У дітей вже є досвід роботи з двоцифровими числами, тому після того, як ми разом з'ясуємо, як знайти кожен цифру та запишемо це на дошці, учням пропонуються задачі: 903 (Перша чи остання), 906 (Добуток цифр), 935 (Розклад трицифрового числа), 941 (Різниця), 945 (Без середньої). Кожен працює самостійно над своєю задачею. Після вдалого розв'язання свого завдання діти

розуміють, що можуть зробити і інші запропоновані задачі (номери задач записуються на дошці), тому з задоволенням працюють над ними, відкриваючи в кожному завданні щось нове (порівняння цифр, вивід кожної цифри з нового рядка і т.д.). Нерозв'язані за браком часу задачі пропонуються для роботи вдома. Той, хто справиться з усіма завданнями, отримує супер-задачу з теми, наприклад 943 (Обмін крайніх), де потрібно прорахувати наступні приклади: 600, 940. Учні, які на початковій стадії навчання можуть самостійно розв'язати таку задачу – майбутні переможці олімпіад.

Після 10-ти занять діти усвідомлюють той величезний об'єм роботи, яку виконують автори сайту для того, щоб вони мали можливість навчатися та розвиватися. Це і велика кількість задач (8238!), і створення безлічі тестів до них, адже під час роботи над задачами вони підмічають, що до однієї задачі складено 10 тестів (траплялося і 2 – задача 2034), а для іншої всі 50 (траплялося навіть 99 – задача 5867)!

Окреме спасибі авторам сайту за вкладку *Задачі* розділ *Класифікація*, яка значно полегшує пошук задач по темах. На попередньому засіданні творчої групи області нас ознайомили з авторськими класифікаціями задач на сайті *e-olymp* С.В. Матвійчука та В.І. Кобилинського, що допомогло мені у підготовці до занять, розширило множину запропонованих мною задач дітям. Також, з дозволу автора, при підготовці до занять користуюся авторським збірником задач «7 кроків в E-olymp» В.І. Кобилинського.

Перед першою олімпіадою знайомлю учнів з статтею Жуковського С.С. [3], яку діти сприймають усвідомлено, оскільки з певними її аспектами уже знайомі в процесі роботи на заняттях.

Звичайно, на перших заняттях відсоток самостійної роботи учнів невеликий – до 30%, проте з часом даю дітям більше самостійного простору. Це самостійний пошук теоретичного матеріалу вдома чи на занятті (у випадку виникнення проблеми або на випередження), навчання один одного (у випадку відсутності когось з учнів на попередньому занятті), самостійний відбір посильних задач вдома. Після цього на уроці я не пропоную учням номери задач, а ми розглядаємо задачі, у яких при розв'язанні удома виникли проблеми та разом шукаємо шляхи їх вирішення. При цьому заохочується наполегливість дітей, гартується їх воля. В деяких випадках відмовляю у допомозі. Наприклад, якщо розв'язок до задачі зараховано на 30%, а ми будемо вивчати необхідний теоретичний матеріал на найближчих заняттях. В таких випадках раджу повернутися до дорозв'язування задачі після вивчення необхідного матеріалу.

Часто заняття починаємо з проблемної задачі. В цьому випадку діти самі знаходять причини, чому вони ще не можуть виконати задане завдання і далі ми закриваємо прогалини у знаннях. Завжди радує учнівське: «Все, я вже знаю! Можна мені працювати над задачею?»

Навчити дітей робити вибір, відповідати за нього, самоорганізовувати та саморегулювати свою діяльність набагато складніше, ніж дати теоретичні знання та сформулювати практичні навички.

Найкращими результатами самостійної роботи учнів в моїй практиці є самостійне вивчення учнем мови програмування C++ (на рівні обласної олімпіади) та його робота над манівською роботою на мові програмування C++ .

Висновок.

Тільки нещасні вірять у владу долі.

*Щасливі світу цього приписують
самим собі всі успіхи, яких вони досягають.*

Джонатан Свіфт

Сьогодні нереально дати знання дитині на весь вік, забезпечивши при цьому її активну, професійну та життєву позицію. Тому перед сучасним учителем стоять завдання:

- навчити учня вчитися самостійно впродовж усього життя;
- ефективно використовувати отримані знання в практичному житті (професійному, громадському, власному);
- постійно відчувати потребу в самовираженні та самовдосконаленні.

Школа має підтримати дитину, виробити в неї життєздатність, озброїти механізмами і технологіями розробки життєвих стратегій та проектів. Місія школи спрямована на оволодіння кожною молодою людиною ключовими компетенціями, як важливим результатом якості навчально-виховного процесу.

Кожна дитина приходить до школи зі своїми інтересами, поглядами, проблемами, індивідуальними здібностями. І тільки від учителя залежить, чи зможе він максимально розкрити потенційні можливості дитини, стимулювати її до особистісно-розвивальної творчості. В основі такої роботи вчителя – любов і повага до дитини, опора на її сили та внутрішній потенціал. Навчання і виховання лише тоді мають реальну силу, коли вони ґрунтуються на вірі в дитину.

Список використаних джерел та літератури

1. Проект «Нова школа».
2. Закон України «Про освіту».
3. Жуковський С.С. Аналіз, дослідження та розв'язування конкурсних задач під час учнівської олімпіади з інформатики // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Випуск №53. Житомир. – 2010. – С. 152-159.